

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-2-1>

УДК 352(477):316.346.32-053.6]"364"

JEL D72, D78, Y80

А. М. Круглашов

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри
політології та державного управління Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
e-mail: a.kruglashov@chnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>

Н. В. Сабадаш

аспірантка кафедри політології та державного управління
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
начальниця управління у справах сім'ї та молоді департаменту
соціальної політики Чернівецької міської ради, м. Чернівці
e-mail: sabadash.nataliia@chnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6095-6712>

**МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Досліджено вплив російсько-української війни на розвиток молодіжної політики. Проаналізовано дані соціологічних опитувань щодо психоемоційного стану молоді. Наголошено на значенні волонтерської діяльності серед молоді. Висвітлено роботу щодо створення місцевих молодіжних центрів і молодіжних рад, а також наведено приклади реалізації молодіжних проєктів. Проаналізовано зміни в нормативно-правовій базі стосовно молодіжної політики в Україні у 2014-2024 рр. Здійснено аналітичний огляд програмних документів і створення інституційних інновацій, які забезпечують її реалізацію. Зазначено, що на розвиток молодіжного законодавства України суттєво вплинула співпраця з молодіжним сектором Ради Європи. Підкреслюється, що визначальним у формуванні та реалізації молодіжної політики стало ухвалення Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Увагу зосереджено на таких аспектах втілення молодіжної політики: участь молоді, розвиток молодіжної інфраструктури та фінансування молодіжної сфери. Запропоновано шляхи вирішення окремих проблем, які накопичилися під час розроблення та реалізації молодіжної політики, на локальному, регіональному та загальнодержавному рівні.

Ключові слова: гуманітарна політика, молодіжна політика, повномасштабна війна в Україні, біженці, молодіжні центри, місцеве самоврядування.

**Kruhlov A. M., Sabadash N. V. YOUTH POLICY IN TERRITORIAL COMMUNITIES UNDER THE
CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

The article examines the influence of the Russian-Ukrainian war on the development of youth policy, particularly in territorial communities. Data from sociological surveys on the psycho-emotional state of youth during martial law is analyzed. The level of youth activity is analyzed and the importance of volunteering among young people during the war is emphasized. The initiatives to create a network of local youth centers are also highlighted. Some examples of the implementation of youth projects activated in territorial communities are given. The Russian federation's war against Ukraine, which has been ongoing since 2014, has had a tremendous impact on Ukrainian youth. A significant number of young people affected by the war and forced to leave their homes are not always able to adapt to the status of internally displaced persons. Also, young people lose the opportunity to study in educational institutions and do their favourite work safely, and they lose their familiar surroundings and friends. As a result, the level of stress among young people has increased, and other social problems are being reported. The situation in the youth environment during the Russian-Ukrainian war, and especially since the full-scale invasion of Ukraine by Russian troops, has undergone significant changes. Therefore, the youth policy in our country needs significant changes, filling with new content, and the search for new forms and methods of cooperation with young people. The article analyses the changes in the regulatory and legal framework for the formation of youth policy in Ukraine in 2014–2024. Program documents and the creation of new institutional innovations are reviewed. The existing cooperation with the youth sector of the Council of Europe, which is guided by its definition of the essence of youth policy, had a significant impact on the development of youth legislation in Ukraine. The year 2021 was decisive in the formation and implementation of youth policy. This year, the long-awaited Law of Ukraine "On the Basic Principles of Youth Policy" was adopted, which gave impetus to some positive changes in this area. Briefly summarizing its content, it deals with the following three main points: youth participation, youth infrastructure, and financing of the youth sector. Despite the challenges and threats of Russian full-scale invasion, the legislative act is being implemented. The authors propose some ways to solve the problems that have accumulated in the process of development and implementation of youth policy at the local, regional, and national levels.

Keywords: humanitarian policy, youth policy, full-scale war in Ukraine, refugees, youth centers, local self-government.

Постановка проблеми. Війна російської федерації проти України, яка продовжується з 2014 р., надзвичайно вплинула на українську молодь. Значна кількість молодих людей, які постраждали від війни та вимушені були покинути свої домівки, не завжди можуть адаптуватися у статусі внутрішньо переміщених осіб. Молодь також втратила можливість безпечно навчатися в закладах освіти або займатися улюбленою справою, втратила звичне оточення та друзів. Як наслідок, у молодих людей відбулося підвищення рівня стресу, даються взнаки інші соціальні проблеми. Ситуація в молодіжному середовищі під час російсько-української війни, а особливо з моменту повномасштабного вторгнення російських військ, в Україні зазнає значних змін. Тому і молодіжна політика в нашій державі потребує суттєвих змін, наповнення новим змістом і пошуку нових форм і методів співпраці з молоддю.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження щодо впровадження молодіжної політики в державі проводили П. Білас [1, с. 29], О. Дзяд та А. Кокора [2, с. 17], Л. Жужа [3, с. 41], С. Комаринець і С. Машталір [4, с. 105]. Варто зазначити, що проблематика реалізації молодіжної політики в умовах воєнного стану практично не досліджувалася, що визначає актуальність і необхідність дослідження зазначеної проблеми.

Окремі питання молодіжної політики в умовах децентралізації влади та європейської інтеграції, а також зміни пріоритетів у період воєнного стану висвітлено також у наукових публікаціях авторів цієї статті [5, с. 156; 6, с. 70; 7, с. 147; 8, с. 239].

Метою статті є аналіз основних тенденцій змін молодіжної політики в територіальних громадах в умовах російсько-української війни, особливо внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Завдання: розглянути стан і основні тенденції розвитку молодіжної політики в Україні, приділивши особливу увагу процесам у молодіжному середовищі на локальному рівні; на основі отриманих результатів запропонувати науково-практичні рекомендації щодо її адаптації та посилення ефективності суб'єктам регіональної та локальної політики та відповідного рівня управлінської діяльності. Авторами використані загальнонаукові та спеціальні (соціальних і управлінських наук) методи дослідження. Зокрема, використовувався вторинний соціологічний аналіз, застосовувався метод кейс-стаді для аналізу конкретних прикладів молодіжної політики й метод порівняльного аналізу. Методологічними орієнтирами автори статті вибрали наукові підходи неінституціоналізму та соціального конструктивізму, а також урахували науково-теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, які ґрунтуються на концепції стійкості та відновлюваності (resilience concept).

Основні результати дослідження. Російсько-українська війна, яка триває з лютого 2014 р. і перейшла до гострої фази повномасштабного вторгнення росії в Україну 22.02.2022 р., стала неймовірно важким випробуванням для всього українського суспільства та держави на стійкість і міцність. Утрата частини державних територій як

тимчасово окупованих, стрімке падіння рівня життя, суттєве зменшення валового національного продукту, необхідність докорінної переорієнтації бюджетних витрат на виконання військово-політичних завдань призвели до радикальних змін у внутрішній політиці, зокрема гуманітарній політиці держави та молодіжній політиці як її невід'ємній складовій.

Молодь опинилася в доволі складному становищі, яке поки що не покращується. Найбільш свідомі та патріотичні її частини бере активну участь у захисті України та волонтерському русі на допомогу ЗСУ. Певна частина молодих людей опинилася за межами держави, більшість з них поки що не планують повернутися додому, допомагати боронити та відновлювати свою Батьківщину. Треба віддати належне активній частині нашої «нової діаспори», яка бере діяльну участь у допомозі своїй державі, залишаючись в інших країнах. Ще одна частина молоді легальними та нелегальними способами намагається уникнути мобілізації, (особливо ж після прийняття нового закону про мобілізацію – Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» [9]), нерідко водночас не вносячи своєї частки праці на користь держави та перспектив її перемоги в цій війні. Таке складне становище вимагає прискіпливого аналізу державної молодіжної політики на всіх її рівнях, з одного боку, і розуміння процесів, які відбуваються в молодіжному середовищі з моменту повномасштабного вторгнення росії в нашу країну, – з другого.

Спершу розглянемо основні зміни в правовому забезпеченні молодіжної політики в Україні. Після Революції гідності спільними зусиллями представників влади та активної громадськості сформувався запит на кардинальне оновлення молодіжного законодавства, насамперед шляхом розроблення принципово нового закону, який мав би замінити вже наявні основні закони України щодо молодіжної політики. Упродовж останнього десятиліття поступово відбувалася зміна вектора самої молодіжної політики – від «роботи з молоддю» до «молодіжної участі» [10]. 10.12.2015 р. у Верховній Раді України VIII скликання було зареєстровано проект закону «Про молодь», робота над яким надалі тривала більше ніж п'ять років, оскільки Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України не вбачало потреби у прийнятті окремого закону, а з боку Міністерства соціальної політики України та Міністерства фінансів України було багато суттєвих зауважень. Для забезпечення кращих умов праці з молоддю на всіх рівнях у 2014 р. було створено програму «Молодіжний працівник», яка започаткувала професійну спільноту фахівців по роботі з молоддю, сприяла навчанню їх і розвитку. У 2021 р. до Національного класифікатора України «Класифікатор професій ДК 003:2010» внесена нова професія – «фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)», код професії КП 2359.2 [10].

У 2017 р. Міністерство молоді та спорту України у співпраці з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, експертами

та молодіжними лідерами розробило «Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації» для її подальшого запровадження на місцевому рівні [11, с. 5]. Ядром зазначеної моделі було визначено структурний підрозділ сільської, селищної та міської ради, який разом з молодіжними працівниками є відповідальним за молодіжну політику. У методичних рекомендаціях для спеціалістів, які реалізують державну політику у молодіжній сфері, «Молодіжна політика в умовах децентралізації», підготовлених ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» за участю представників Міністерства молоді та спорту України, ішлося про те, що «має бути створено відділ по роботі з молоддю або введено посаду спеціаліста по роботі з молоддю у відповідному відділі, що займається гуманітарними питаннями». Спроможним ОТГ пропонувалося створити окремі структурні підрозділи з питань молоді [11, с. 5].

До 2020 р. завершили дію деякі державні та

регіональні документи (стратегії та програми), що зумовило необхідність розроблення і формування нових нормативно-правових актів на наступний період [10].

Молодь як соціальна категорія є складним, комплексним і багатоаспектним феноменом суспільного життя, дослідженням якого займаються в межах різноманітних наукових підходів: економічного, соціального, культурологічного, політичного тощо. Появу понять «молодіжна політика» та «державна молодіжна політика» у науковому обігу низка зарубіжних і українських дослідників пов'язує із соціально-економічними змінами ХХ ст. та, відповідно, посиленням ролі молоді в соціальному прогресі [12, с. 51].

На розвиток молодіжного законодавства України суттєво вплинула співпраця з молодіжним сектором Ради Європи, який керується власним визначенням сутності молодіжної політики [10]. Наводимо порівняння відповідних термінів у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «молодіжна політика»: підходи України та Ради Європи

Закон України «Про основні засади молодіжної політики»	Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи про доступ молодих людей з неблагополучних районів до соціальних прав
Молодіжна політика – напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей і молоді та за їх участю	Молодіжна політика – стратегія, яку реалізують органи державної влади з метою надання молодим людям можливостей і досвіду, що сприятимуть підтримці успішної інтеграції їх у суспільство та дадуть їм змогу бути активними й відповідальними членами своїх громад, а також агентами змін

Джерело: [10].

2021 р. став визначальним у формуванні та реалізації молодіжної політики. Цього року було ухвалено довгоочікуваний Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (далі – Закон), який дав поштовх до позитивних змін у цій сфері [10]. І навіть попри виклики та загрози повномасштабного вторгнення законодавчий акт втілюється в життя. Якщо стисло узагальнити його зміст, у ньому йдеться про такі три основні моменти: участь молоді, молодіжну інфраструктуру та фінансування молодіжної сфери [13]. Зазначимо, що до процесу розроблення та удосконалення документа залучено широке коло експертів, представників інститутів громадянського суспільства, усіх зацікавлених представників різних сфер, які взяли участь у роботі робочих груп, проведенні громадських обговорень, презентацій у різних регіонах України та на міжнародному рівні [10].

Після ухвалення нового Закону України чинність втратили Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». У Законі України «Про основні засади молодіжної політики» відобразилися раніше визначені в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» норми та було запроваджено масштабні інновації (табл. 2) [10].

Традиційним для українського молодіжного законодавства було виокремлення таких питань, як визначення молодіжної політики, повноважень органів публічної влади, формування та реалізації молодіжної політики, організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних і дитячих об'єднань, особливості реалізації прав молоді (забезпечення житлом, освіта, культура, туризм, оздоровлення та відпочинок, фізична культура та спорт, охорона здоров'я, підтримка молодих сімей, обдарованої молоді, зайнятість і підприємництво), фінансування молодіжної політики. Водночас принципово новими стали розділи, присвячені участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики, молодіжній роботі, розвитку молодіжних центрів і молодіжної інфраструктури, Українському молодіжному фонду, міжнародному співробітництву у сфері молодіжної політики [10]. Новий закон передбачив необхідність розроблення та ухвалення національної молодіжної стратегії та державних цільових програм у сфері молодіжної політики національного, регіонального та місцевого рівнів. Керівники органів публічної влади всіх рівнів отримали можливість призначати радників з питань молоді на громадських або інших засадах [10].

У 2021 р. Указом Президента України схвалено Національну молодіжну стратегію до 2030 року (далі – Стратегія), що забезпечує створення додаткових можливостей для становлення, розвитку

Інновації термінології молодіжного законодавства

Нові та оновлені терміни Закону України «Про основні засади молодіжної політики»	Вилучені терміни Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» та Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні»
<p><i>Нові терміни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – бюджетний грант у сфері молодіжної політики; – вулична культура; – дитяча громадська організація; – дитяче громадське об'єднання; – інституційна підтримка; – інституційний розвиток; – молодіжна інфраструктура; – молодіжна політика; – молодіжна робота; – молодіжний працівник; – молодіжний проєкт; – молодіжний простір; – молодіжний центр; – неформальне молодіжне об'єднання; – обдарована молодь; – проєктна підтримка; – суб'єкти молодіжної роботи. <p><i>Оновлені терміни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – молодь; – молода сім'я; – молодіжна громадська організація 	<p><i>Вилучені терміни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – державна молодіжна політика; – неповнолітні; – соціальне становлення молоді; – перше робоче місце; – молодіжні центри праці; – молода сім'я; – центри соціальних служб для сім'ї; – дітей та молоді; – молодіжні громадські організації; – молодіжні трудові загони

Джерело: [10].

та підвищення рівня конкурентоспроможності молоді, реалізації її конституційних прав і свобод, утвердження в молодіжному середовищі здорового способу життя, сприяння ініціативі й активності молодих громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства та держави [14]. Оскільки зазначена Стратегія була затверджена у 2021 р., у ній окреслено лише проблеми тієї молоді, що проживає на тимчасово окупованих з 2014 р. територіях (далі – ТОТ). Уже на той момент на ТОТ у Донецькій і Луганській областях, АР Крим і м. Севастополі проживало приблизно мільйон дітей і молоді [15]. На 2021 р. приблизно 300 тис. молодих людей, які проживали на ТОТ і досягли 14-18 років, перебували під постійним впливом пропаганди РФ, що спотворює історичні факти, викривлює уявлення про Україну, громадянами якої вони є, та загрожує знищенню української ідентичності [15]. Для забезпечення соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України Стратегія пропонувала вжиття заходів, спрямованих на реінтеграцію молоді, яка опинилася на тимчасово окупованих територіях України, та з числа внутрішньо переміщених осіб, до культурного, інформаційного, освітнього простору нашої країни, а також залучення їх до активного суспільного життя в Україні [15].

Важливими для дослідження молодіжної роботи в Україні стали національні молодіжні програми, порівняння яких може продемонструвати певний прогрес у цій сфері. Наприклад, у завданнях Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки визначалося створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, творчого розвитку особистості, утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей, пропаганда та формування здорового способу життя, створення

сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді, надання підтримки молодіжним і дитячим громадським організаціям, інтеграція українських молодіжних організацій до відповідних європейських і світових організацій. У Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016-2020 роки з'являються такі особливі пріоритети, як волонтерство, патріотичне виховання, неформальна освіта, зайнятість, забезпечення житлом, здоровий спосіб життя, підтримка молоді, яка проживає на окупованих територіях, та внутрішньо переміщених молодих людей. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки містить завдання, що поєднують інструменти, які вже ефективно впроваджуються, з тими, що потребують удосконалення і реалізації нових підходів. Пріоритетами цієї програми є підвищення рівня компетентностей молоді, впровадження громадянської освіти на всіх рівнях, поширення неформальної освіти, формування критичного мислення, розвиток медіаграмотності, стимулювання до вивчення STEM- і STEAM-дисциплін і до проведення наукових досліджень, розвиток лідерства та лідерських навичок, формування культури підприємництва, посилення відповідального ставлення до планування сім'ї та відповідального батьківства. Особлива увага зосереджена на реінтеграції молоді із числа учасників бойових дій та їхніх сімей у суспільному житті, а також реінтеграції та інтеграції молоді з тимчасово окупованих територій України та із числа внутрішньо переміщених осіб та адаптації їх в українському суспільному просторі. Підкреслюється важливість впровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівних прав, а також доступу до послуг і можливостей, інформації для різних категорій молоді, насамперед для молоді з інвалідністю тощо.

Зміни в нормативно-правовому забезпеченні молодіжної політики можна продемонструвати на прикладі Чернівецької міської територіальної громади. З метою забезпечення реалізації засад державної та місцевої молодіжної політики, виконання основних завдань щодо створення сприятливих умов для повноцінної соціалізації молоді міської територіальної громади, її активного залучення до соціально-економічного, політичного та культурного життя територіальної громади департаментом соціальної політики Чернівецької міської ради розроблена Програма молодіжної політики Чернівецької міської територіальної громади «Успішна молодь» на 2024-2025 роки (далі – Програма) [16].

Одним з пріоритетних напрямів Програми є соціальна підтримка молоді, зокрема:

- заохочення іменними стипендіями Чернівецької міської ради молодих учених за високі досягнення перед Чернівецькою міською територіальною громадою. Передбачено 30 одноразових стипендій у розмірі 10 тис. гривень;
- грошова винагорода Чернівецької міської ради кращим студентам закладів фахової передвищої освіти та вищої освіти, що розташовані на території Чернівецької міської територіальної громади, у розмірі 2500 гривень;
- створення конкурсу проєктів «Фонд розвитку молоді» на зразок Українського молодіжного фонду. Молодіжна громадська організація зможе подати свій молодіжний проєкт та отримати фінансування від Чернівецької міської ради. Фонд конкурсу становить 150 тис. гривень. Обсяг фінансування з бюджету одного проєкту не має перевищувати 50 тис. гривень [16].

Законодавчі інновації забезпечили підґрунтя для додаткових форм інституалізації національної молодіжної політики. Зокрема, ідеться про діяльність консультативно-дорадчих органів на всіх рівнях публічної влади України (Рада з молодіжних питань при Президентові України, Національна рада з питань молоді при Кабінеті Міністрів України, Національна молодіжна рада, Молодіжна рада при Міністерстві закордонних справ України, молодіжні ради при місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, мережі молодіжних центрів і просторів (загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів) [10].

Активна участь молоді у формуванні молодіжної політики та реалізації молодіжної роботи забезпечується за допомогою різних форм її залучення, зокрема через розвиток молодіжних рад. Молодіжна рада – це молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях [10].

Уже під час повномасштабного вторгнення в Україну лише у 2023 р. з'явилося 120 нових молодіжних рад. Загальна кількість їх становить понад 430. І попри всі виклики, які нині постали перед нашою країною, щодня з'являються нові молодіжні об'єднання [13].

Для просування інтересів і захисту прав молоді по всій Україні та на міжнародному рівні діє Національна молодіжна рада України, яка є громадською спілкою, що об'єднує більшість молодіжних громадських організацій у країні. Національна молодіжна рада України створена у 2015 р. провідними національними та міжнародними молодіжними організаціями. Спочатку до складу Національної молодіжної ради України входили лише національні молодіжні організації. Щоб представляти інтереси молоді по всій Україні, потрібно було об'єднати організації у різних регіонах. Так почалася розбудова мережі відокремлених підрозділів Національної молодіжної ради України, що триває досі [10].

Найвідчутнішою для молоді є державна політика, що реалізується на регіональному рівні. Саме тут безпосередньо вирішують більшість молодіжних проблем, створено необхідні умови для соціального становлення та розвитку молодих людей. Вона проявляється як важливий механізм залучення молодого покоління до процесів державотворення, стає доступною широкому загалу для розуміння, оцінки й сприйняття. Отже, удосконалення та ефективна реалізація державної молодіжної політики на регіональному рівні є підґрунтям її здійснення в інтересах як самої молоді людини, усього молодого покоління, так і регіону та держави [18, с. 52].

Також невід'ємною складовою молодіжної політики в Україні має стати державна політика стосовно сільської молоді в громадах, оскільки Україна належить до держав з досить розвинутою системою сільських поселень, а аграрний сектор її економіки заслуговує на серйозну увагу. Окрім того, демографічна ситуація в українському селі вимагає термінового поліпшення. Цілком погоджуємося з автором [19, с. 17], що молодіжна політика держави стосовно сільської молоді, її місця та ролі в суспільстві може стати прикладом перевірки ефективності стратегії розвитку держави й суспільства в післявоєнному майбутньому.

Серед інституційних інновацій у сфері національної молодіжної політики заслуговує на увагу державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр», яка створена у 2019 р. Відповідно до Закону України є структурою, що сприяє розвитку регіональних і місцевих регіональних центрів [10].

Важливим чинником ефективного провадження регіональної державної молодіжної політики є створення і розвиток молодіжної інфраструктури, яка формується всіма суб'єктами регіональної молодіжної політики. В умовах децентралізації ядром молодіжної інфраструктури територіальних громад стають молодіжні центри або молодіжні простори, які є осередком практичної молодіжної роботи та об'єднання суспільно активної молоді. Відповідно до Закону України: «молодіжна інфраструктура» – це

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

будівлі, споруди, молодіжного простору, інші приміщення, земельні ділянки, що використовуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та / або для здійснення молодіжної роботи; «молодіжний простір» – приміщення, будівлі або їх частини, земельні ділянки, що використовується для здійснення молодіжної роботи [20].

Молодіжна політика на регіональному рівні, і особливо в умовах російсько-української війни, має певні принципи відмінності порівняно з відповідною політикою попередніх часів. Нині стало важливим не тільки забезпечувати координацію роботи з молоддю, але також активно залучати молодих людей до життєдіяльності місцевих громад через створення спеціальної інфраструктури. Ураховуючи процеси децентралізації влади, для більш ефективного розвитку молодіжної політики потрібно зменшити фінансове навантаження на бюджети, що використовується на утримання комунальних закладів. Завдяки децентралізації відкриваються можливості для раціонального використання ресурсів і створення нової інфраструктури для молоді [21, с. 2].

Наприклад, з 2021 р. у Чернівецькій міській територіальній громаді відкрито перший в області молодіжний центр – міську комунальну установу «Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді» у центрі міста. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну новостворені молодіжні центри змінили характер і форми діяльності. На їхній базі відкрилися волонтерські штаби та гуманітарні центри, які допомагають військовим і внутрішньо переміщеним особам, надають гуманітарну та психологічну допомогу. Окрім того, молодіжні центри проводять курси домедичної допомоги та цивільного захисту. Молодіжні центри як осередки для молоді залучають волонтерів та організують їхню діяльність [17].

З 24.02.2022 р. Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді» почав працювати як координаційний центр щодо волонтерської роботи. З 20.03.2022 р. були сформовані три групи підтримки волонтерів, які допомагають підтримувати їхнє ментальне здоров'я. З 30.03.2022 р. розпочав діяти клуб українського кіно «ProUkraine», куди приходили всі охочі, зокрема внутрішньо-переміщені особи. Започаткували Клуб вивчення української мови, де з початку квітня того ж року заняття проходять щотижня, їх відвідують чернівчани та внутрішньо переміщені особи. Тоді ж почав діяти Клуб вивчення історії «Історичні посиденьки» [17].

Для адаптації та інтеграції молоді із числа внутрішньо переміщених осіб у 2022 р. розпочав роботу Молодіжний інтеграційний центр при Молодіжному центрі «Резиденція молоді». Проект реалізовували за підтримки агентства США з міжнародного розвитку (USAID). У цьому центрі молодь знаходить однодумців, інтегрується в територіальну громаду та залучається до громадської діяльності, а також бере участь у різноманітних заходах [17]. Ураховуючи масштаб та інтенсивність

роботи, у серпні 2023 р. на проспекті Незалежності в Чернівцях відкрили нове приміщення для Молодіжного центру «Резиденція молоді», де створено конференц-зал і коворкінг [17].

Також департамент соціальної політики разом з Молодіжним центром «Резиденція молоді» та представниками Агентства ООН у справах біженців в Україні працюють над відкриттям осередку Молодіжного центру «Резиденція молоді» у Садгорі. Приміщення перебуває в занедбаному стані та потребує ремонту, а надалі – меблів і техніки. Діяльність осередку в Садгорі є важливою в аспекті створення соціального простору, де місцева і молодь із числа внутрішньо переміщених осіб зможуть разом взяти участь у заходах, спілкуватися, розробляти творчі ініціативи [17].

Іншим важливим новим кроком у реалізації молодіжної політики після повномасштабного вторгнення росії в Україну було створення у 2023 р. Українського молодіжного фонду. На основі українського (Українського культурного фонду), зарубіжного та європейського (Європейського молодіжного фонду) досвіду реалізовано ідею створення Українського молодіжного фонду як бюджетної установи, що уповноважена Кабінетом Міністрів України підтримувати молодіжні проекти та реалізовувати окремі завдання молодіжної політики. Наразі Український молодіжний фонд є офіційно створеним, його наглядова рада затверджена, відтак фінальним акордом має стати запуск кампанії з подання проектів молоддю, що стало можливим завдяки коштам міжнародних донорів. Важливо, щоб під час відбору проектів була врахована думка як незалежних експертів, так і самої молоді, адже інструменти партисипації сприяють її ширшому залученню на різних рівнях [22].

Отже, за останнє воєнне десятиріччя і навіть в умовах воєнного стану збільшується кількість молодіжних консультативно-дорадчих органів, молодіжних центрів, створено державну установу «Всеукраїнський молодіжний центр». Проводився національний конкурс «Молодіжна столиця України» (з початком повномасштабного вторгнення росії до України конкурс не проводився), конкурс кращих практик молодіжної роботи в Україні, здійснюється певна фінансова підтримка проектів молодіжних і дитячих громадських організацій, розширюється міжнародне молодіжне співробітництво та співпраця з міжнародними організаціями, започатковано обмін молоддю між Україною та Польщею, Україною та Литвою. Вже після повномасштабного вторгнення у 2023 р. постановою КМУ утворено Український молодіжний фонд – інституцію, що має займатися грошовою підтримкою молодіжних проектів на конкурсній основі. Також здійснюються соціологічні дослідження потреб і запитів молоді.

За результатами опитування, яке проводилося з 21 листопада по 7 грудня 2022 р. аналітичним центром Cedos і дослідницькою агенцією Info Sapiens (за ініціативи, а також технічної та організаційної підтримки Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України,

за фінансової підтримки МЗС Данії), можна визначити певні тенденції в молодіжному середовищі, що потребують уваги та реагування з боку політиків і публічних управлінців [23]. Наприклад, респонденти зазначали, що найбільші зміни в житті 87% підлітків сталися саме під час повномасштабної війни, тоді як під час пандемії COVID-19 зміни відчули 13% опитаних. У багатьох молодих людей хтось із родичів або самі вони вступили до лав ЗСУ. Через війну молодь відчуває страх за життя та здоров'я – своє та близьких. Більшість молодих людей заявляють про хвилювання з огляду на невизначеність майбутнього, переїзд до інших країн і міст, про тривожний стан через звуки пострілів і вибухів, повітряні тривоги, комендантську годину, тимчасову відсутність електроспоживання, доступу до інтернету та мобільного зв'язку. Опитані також зазначили, що під час війни насамперед зіштовхнулися з психологічними проблемами та питаннями особистої безпеки (18,9% і 16,1% відповідно). У 11,4% виникли труднощі з пошуком роботи, у 10,9% – з навчанням. 9,2% опитаних складно спілкуватися з близькими, 9,4% – переживають кризу в стосунках [23].

Варто зазначити, що частка молоді, яка займається волонтерством, зросла з 20 до 42%, а частка молоді, яка виїхала з країни та бажає повернутися, становить 76%. Водночас молодь є одностайною щодо підтримки територіальної цілісності України (86% опитаних), вступу до ЄС (85% опитаних) та НАТО (80% опитаних) [23]. Позитивним сигналом є бажання більшості опитуваних (72%) долучатися до процесу відновлення у своїй громаді [23].

Держава зацікавлена розвивати та використовувати потенціал молодих людей, які працюватимуть на благо країни під час та після війни. Підтвердженням цьому слугує Стратегічний план діяльності Міністерства молоді та спорту України на 2023–2025 роки, в якому однією зі стратегічних цілей визначено «створення умов для реінтеграції, адаптації, соціалізації та розвитку молодих осіб, які належать до різних груп, та їхньої участі у відновленні країни». За ним передбачається забезпечення доступу молоді до актуальних програм і послуг, що надаються молодіжними центрами / просторами, організаціями та фахівцями, що працюють з молоддю. Можна резюмувати, що виконавчі владні структури держави певною мірою опікуються кадровим питанням повоєнної відбудови України, адже рано чи пізно всі посади в країні будуть обіймати нові фахівці, тому треба заздалегідь сприяти підготовці їх і мобілізувати відповідні людські ресурси [22].

Пошук нових форм і методів реалізації молодіжної політики триває. Варто згадати нові проекти та програми для молоді, які з'явилися під час воєнного стану в Україні, зокрема:

- Всеукраїнський проект «Діалоги Перемоги: участь молоді у відновленні країни» – молодь як дієвий інструмент прийняття рішень у повоєнній відбудові України;
- марафон #ВсеБудеУкраїна – через Telegram-канал Career Hub публікується коротка відеоінфографіка з порадами, пропозицією

можливостей і корисних ресурсів у воєнний час;

- проєкт «Єдині» – допомога у вивченні української мови за 28 днів;
- проєкт «Єдина Україна» – знайомство із цікавими фактами з історії України та української культури;
- «Добрий вечір, ми з України» – програма соціально-культурної інтеграції молоді із числа внутрішньо переміщених осіб [24].

Одним з найбільш масштабних проєктів після повномасштабного вторгнення росії в Україну стала програма «Незламна молодь: молодіжні ради», яка втілюється в межах програми «Мріємо та діємо» і впроваджується за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) і виконується IREX у партнерстві з Міжнародним республіканським інститутом (IRI). Програма стартувала улітку 2023 р. Її метою є посилення молодіжних рад по всій Україні, зміцнення їхньої інституційної спроможності, підвищення рівня співпраці з місцевою владою та обізнаності молоді та громадян про привабливість участі в молодіжних радах, залучення молоді до процесів прийняття рішень на локальному та національному рівнях, а також активного залучення до плану відновлення України [25].

Учасниками програми стали молодіжні ради з 10 громад п'яти областей України (молодіжна рада Переяславської міської ради, молодіжна рада при Білоцерківській міській раді, молодіжна рада «Майбутнє Славутича» (Київська область), молодіжна рада Долини, молодіжна міська рада Коломиї (Івано-Франківська область), молодіжна рада Височанської селищної ради, молодіжна рада при Слобожанській селищній раді (Харківська область), молодіжна рада Рівного, молодіжна рада Здолбунівської громади (Рівненська область), молодіжна рада Подільська (Одеська область). Проведено 10 локальних діалогів для молодіжних рад, створено спеціальну менторську програму для рад-учасниць. У цих зустрічах також брали участь представники органів місцевого самоврядування, голови громад, представники відділів культури, туризму, молоді та спорту, спеціалісти Управління освіти і гуманітарної політики, міністерств та обласних державних (військових) адміністрацій. Загалом провели понад 100 зустрічей, а молодіжні ради створили свої профайли та склали плани роботи на рік відповідно до потреб молоді кожної громади [25].

Важливим питанням у нових умовах залишається вирішення проблем зайнятості молоді, працевлаштування та пошуку першого робочого місця. Значна увага з боку органів місцевого самоврядування приділяється профорієнтаційній роботі, залученню молоді до роботи в органах місцевого самоврядування (стажування молоді). Наприклад, у Чернівецькій міській територіальній громаді з 2022 р. започатковано програму «Стажування для студентів та молоді при Чернівецькій міській раді». Термін стажування – два місяці. Графік узгоджується з працівниками Чернівецької міської ради. Пройшли стажування

158 молодих людей, 10 з них отримали запрошення на роботу [17].

Молодіжну політику слід спрямовувати на дітей, формуючи в них відповідні ціннісні орієнтири та компетенції, які дадуть їм змогу реалізувати себе в Україні; формувати в молодого покоління підприємницькі навички для створення власного бізнес-проекту, підтримувати розвиток фінансової, інформаційної та цифрової грамотності тощо [26, с. 27].

Процеси цифровізації сприяли створенню нової інфраструктури молодіжної політики, яка охоплює всіх суб'єктів молодіжної політики, представлених в інтернеті, що використовують інструменти цифрового простору для здійснення роботи з молоддю (сайти органів влади та організацій, акаунти в соціальних мережах, блоги, чат-боти тощо). У нових умовах привабливішими для молоді стають ті суб'єкти публічної молодіжної політики, які можуть представити в цифровому просторі найбільш цікавий та актуальний контент і здатні забезпечити повноцінне спілкування у віртуальному просторі. Цифрові технології дають змогу створювати відкриті простори для рівноправного діалогу в молодіжній політиці [27, с. 177].

Цифровізація молодіжної політики спрямована на викорінення традиційних соціальних ієрархій, а це сприяє рівному доступу до молодіжної політики та дає змогу сприймати молодих людей як активних цифрових учасників, творців і виконавців [28, с. 207].

Висновки. Молодіжна політика в Україні після Революції гідності та початку російсько-української війни зазнала важливих змін як у нормативно-правовій площині, так і в процесах її інституціалізації на загальнодержавному, регіональному та локальному рівні. Сформовано комплекс стратегічних документів, які визначають цілі, завдання, форми та методи її реалізації. Зростає мережа інституцій, відповідальних за формування та реалізацію молодіжної політики. З'являються і проходять перевірку практикою інноваційні форми та методи її втілення в життя. Водночас виклики та загрози, які породило повномасштабне вторгнення росії в Україну, вимагають посилення життєстійкості як самої молоді в нових умовах, так і проактивної, а не лише адаптивної стратегії молодіжної політики на всіх рівнях влади.

Зокрема, на локальному рівні для ефективної реалізації роботи з молоддю територіальним громадам потрібно розробити та впровадити низку системних організаційних заходів і забезпечити відповідне фінансування їх, зокрема коштом бюджету територіальної громади. Адаптація та інтеграція молодих людей з-поміж внутрішньо переміщених осіб потребує більшої уваги та відповідального ставлення до їхніх потреб. Розвиток молодіжної інфраструктури, наприклад створення, відкриття та утримання молодіжних центрів та / або молодіжних інтеграційних центрів, є важливим напрямом у розбудові мережі молодіжних просторів. Молодь в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну потребує психоемоційної та соціальної підтримки, а також проведення цільових заходів, спрямованих на її

соціальну згуртованість задля перемоги у війні та подальшої відбудови нашої країни.

У сучасних реаліях молодіжна політика потребує вирішення низки проблем, з яких виокремимо деякі.

Питання низької поінформованості молоді про заходи та механізми державної молодіжної політики вимагає вивчення та доопрацювання, оскільки покращення якості інформаційної роботи з молоддю, без сумніву, підвищить активність молодих громадян, які зможуть отримувати більше інформації щодо відповідних можливостей і конкретних заходів. Зараз одним з факторів низької соціальної та політичної активності молоді є вкрай низька інформаційна освіченість. Молодь, як правило, не знає про заходи державної молодіжної політики, тому не бере в них участь. Інтелектуальний та економічний потенціал молодого покоління потребує підтримки та створення можливостей для його реалізації і розвитку. Необхідне вирішення органами державної влади та інститутами місцевого самоврядування таких проблем, як зниження кількості молодих людей у регіонах, погіршення їхнього фізичного та психічного здоров'я. Простежується стійка тенденція втрати людського капіталу, відбувається відтік молодого покоління за кордон, зменшуються можливості щодо отримання бажаної освіти, зростає частка безробітних молодих людей тощо. Помітним є незадовільний кадровий потенціал у сфері молодіжної роботи. На державному та регіональному рівні спостерігається недостатньо ефективна практика підбору та розстановки кадрів, наприклад залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування.

Зазначаючи про позитивне значення створення і діяльності останніми роками молодіжних центрів і молодіжних рад на місцевому рівні, слід визнати, що залишається проблема охоплення молоді їхніми заходами та участі самої молоді в діяльності цих інституцій. Це пояснюється недостатньою поінформованістю молодих громадян щодо діяльності молодіжних центрів і молодіжних рад.

Потрібно приділити особливу увагу розробленню повноцінної і дієвої законодавчої бази та цільових соціальних програм для молоді, що чітко та широко охоплюють вирішення її найважливіших проблем. Особливого значення набуває потреба в державній політиці повернення молоді, яка виїхала з України через війну, інтеграції в суспільство молодих ветеранів, які повертаються з війни, створення системи належної соціальної та психологічної підтримки, включно із забезпеченням їх житлом і наданням соціальних гарантій і можливостей відкриття власної справи, наданням пільг на придбання житла тощо.

Доречно розробити та впровадити національний план дій щодо повернення молоді в Україну, який має передбачати чіткі межі координації та обов'язків у розрізі відповідних міністерств, створення спільного комітету для проведення регулярного моніторингу та звітування щодо виконання плану як на національному, так і на місцевому рівнях. Проблеми молоді потребують особливої уваги як з боку центральної влади, так регіональних і місцевих

органів публічного управління. Вивчення і вирішення їх має відбуватися в тісній взаємодії з науковцями, експертами та громадськими організаціями.

Список використаних джерел

1. Білас П. Публічне управління у сфері молодіжної політики України в умовах Євроінтеграції. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: зб. наук. пр. 2023. № 29. С. 29-37. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb292023289078>
2. Дзяд О., Кокора А. Сучасні орієнтири молодіжної політики ЄС. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України*: матеріали ХХ наук. практ. конф. Дніпро: НТУ ДП, 2023. С. 17-19.
3. Жужа Л. О. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан і шляхи реформування. *Регіональні студії*. 2019. № 19. С. 41-46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.7>
4. Комаринець С., Машталір С. Основні напрями вирішення проблем молодіжної політики в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2023. № 1(99). С. 105-112. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.17>
5. Круглашов А. М., Сабадаш Н. В. Реформування молодіжної політики України у контексті європейської інтеграції. *Політологічні та соціологічні студії*: зб. наук. пр. 2019. Т. XVI. С. 156-176.
6. Круглашов А. М., Сабадаш Н. В. Публічне управління сферою молодіжної політики у процесі утворення об'єднаних територіальних громад. *Влада та управління*: зб. наук. пр. 2019. Вип. 6. С. 70-83.
7. Сабадаш Н. В. Публічне управління у сфері молодіжної політики в умовах децентралізації та євроінтеграції України. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*: матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції. 2019. С. 147-151. URL: https://rieirs.org.ua/images/2019/konf_ix_2019/mat_gpne_pntp_IX_2019.pdf
8. Сабадаш Н. В. Зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*: матеріали ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції. 2022. С. 239-243.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон України від 11.04.2024 р. № 3633-ІХ. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-IX#Text>
10. *Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави*. Щорічна доповідь Президентіві України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012-2021 років). Київ, 2021. 100 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polit_uka/dopovid-molod-2012-2021-pdf.pdf
11. Бородін Є., Острікова А. Сучасні механізми формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9(6). С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.15421/152163>
12. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. *Грані*. 2023. Т. 26(4). С. 51-56. DOI: <https://doi.org/10.15421/172374>
13. Санченко О. Два роки Законіві «Про основні засади молодіжної політики» – що змінилося? *Укрінформ*: сайт. 18.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3710822-dva-roki-zakonovi-pro-osnovni-zasadi-molodiznoi-politiki-so-zminilosa.html>
14. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
15. Бабін Д., Дегтярьова О. Захист прав молоді в умовах окупації та переміщення. *LexInform*: сайт. 17.05.2024. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/zahyst-prav-molodi-v-umovah-okupatsiyi-ta-peremishhennya>
16. Про затвердження Програми молодіжної політики Чернівецької міської територіальної громади «Успішна молодь» на 2024-2025 роки: рішення сесії Чернівецької міської ради VIII скликання від 31.08.2023 р. № 1383. *Чернівецька міська рада*: сайт. 2023. URL: <https://www.city.cv.ua/mt/programi-mista/programi-departamentu-pratsi-ta-sotsialnogo-zakhistu-naselennya-87>
17. Документи. *Чернівецька міська рада*: сайт. 2024. URL: <https://www.city.cv.ua/search/documents>
18. Жовнірчик Я., Поліщук О. Ефективність публічного управління розвитком державної молодіжної політики України. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів*: Матеріали доповідей ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 2023. Ч. 1. С. 52-56.
19. Обіход М. М. Сучасний стан соціальних проблем сільської молоді в Україні в умовах децентралізації органів місцевого самоврядування. *Публічне управління та соціальна робота*: зб. наук. пр. 2023. Т. 1. С. 17-21. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-3>
20. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-ІХ. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
21. Ізбаш В. М., Кушнірук В. С. Створення та впровадження політики для молоді на рівні громад. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти*: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції. 2023. С. 2-3.
22. Ясьмо О. Молодь як рушійна сила повоевної відбудови України. *СД Платформа*: сайт. 21.06.2023. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/youthrecovery>
23. Вплив війни на молодь в Україні. *Cedos*: сайт. 02.05.2023. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini>
24. Міністерство молоді та спорту України презентувало молодіжні програми та проекти на форумі «Об'єднані Мирополісом – United by Myropolis». *Верховна Рада України*: сайт. 28.06.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224620.html>

25. Коziцька А. Молодіжна політика в умовах війни: програма для посилення громад. ГУРТ: сайт. 19.04.2024. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/98065>
26. Драпушко Р. Г., Горінов П. В., Філик Н. В. Формування молодіжної політики в умовах демографічних викликів сучасної України. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. Т. 1. С. 27-34. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.62.16478>
27. Пархоменко-Куцевіл О. Сучасні проблеми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. С. 177-182. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2024.2.177>
28. Пархоменко-Куцевіл О. Цифровізація формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 1(19). С. 207-219. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1\(19\)-207-219](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1(19)-207-219)
- ### References
1. Bilas, P. (2023). Publichne upravlinnya u sferi molodizhnoyi polityky Ukrayiny v umovakh Yevrointehratsiyi [Public administration in the sphere of youth policy of Ukraine under the conditions of European integration]. In *Teoretychni ta prykladni pytannya derzhavotvorennya [Theoretical and applied issues of state-building]*: Vol. 29 (pp. 29-37). DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb292023289078> [in Ukrainian].
2. Dzyad, O., & Kokora, A. (2023). Suchasni oriyentiry molodizhnoyi polityky YeS. [Modern orientations of EU youth policy]. In *Aktual'ni problemy yevropeys'koyi ta yevroatlantychnoyi intehratsiyi Ukrayiny [Actual problems of the European and Euro-Atlantic integration of Ukraine]*: Proceedings of the 20th International scientific and practical conference (pp. 17-19). Dnipro. [in Ukrainian].
3. Zhuzha, L. O. (2019). Molodizhna polityka v Ukrayini: suchasny stan i shlyakhy reformuvannya [Youth policy in Ukraine: current state and the ways of reforming]. *Rehional'ni studiyi – Regional studio*, 19, 41-46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.7> [in Ukrainian].
4. Komarynets, S., & Mashtalir, S. (2023). Osnovni napryamy vyrishennya problem molodizhnoyi polityky v Ukrayini [Main directions of youth policy problems solving in Ukraine]. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, 1(99), 105-112. [in Ukrainian].
5. Kruhlashov, A. M., & Sabadash, N. V. (2019). Reformuvannya molodizhnoyi polityky Ukrayiny u konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi [Reforming the youth policy of Ukraine in the context of European integration]. In *Poliolohichni ta sotsiolohichni studiyi [Political and sociological studies]*: Vol. XVI (pp. 156-176). [in Ukrainian].
6. Kruhlashov, A. M., & Sabadash, N. V. (2019). Publichne upravlinnya sferoyu molodizhnoyi polityky u protsesi utvorennya ob'yednanykh terytorial'nykh hromad [Public administration of the youth policy in the process of formation of united territorial communities]. In *Vlada ta upravlinnya [Power and management]*: Vol. 6 (pp. 70-83). [in Ukrainian].
7. Sabadash, N. V. (2019). Publichne upravlinnya u sferi molodizhnoyi polityky v umovakh detsentralizatsiyi ta yevrointehratsiyi Ukrayiny [Public administration in the field of youth policy in the conditions of decentralization and European integration of Ukraine]. In *Rozvytok politychnoyi nauky: yevropeys'ki praktyky ta natsional'ni perspektyvy [Development of political science: European practices and national perspectives]*: Proceedings of the 9th International Scientific Conference (pp. 147-151). URL: https://rieirs.org.ua/images/2019/konf_ix_2019/mat_rpneptnp_IX_2019.pdf [in Ukrainian].
8. Sabadash, N. V. (2022). Zminy priorytetiv humanitarnoyi polityky pid chas voyennoho stanu: lokal'nyy ta rehional'nyy vymir [Changes in humanitarian policy priorities during martial law: local and regional dimensions]. In *Rozvytok politychnoyi nauky: yevropeys'ki praktyky ta natsional'ni perspektyvy [Development of political science: European practices and national perspectives]*: Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference (pp. 239-243). [in Ukrainian].
9. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo okremykh pytan' prokhozheniya viys'kovoyi sluzhby, mobilizatsiyi ta viys'kovoho obliku [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding certain issues of military service, mobilization and military registration] (2024). Law of Ukraine, adopted on 2024, April 11, 3633-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-IX#Text> [in Ukrainian].
10. *Reformuvannya molodizhnoyi polityky vidpovidno do suchasnykh zapytiv molodi ta derzhavy [Reforming youth policy in accordance with the modern demands of youth and the state]* (2021). Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (according to the results of 2012-2021). Kyiv. Retrieved from https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polit_yka/dopovid-molod-2012-2021-pdf.pdf [in Ukrainian].
11. Borodin, Ye., & Ostrikova, A. (2021). Suchasni mekhanizmy formuvannya molodizhnykh struktur v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya terytorial'nykh hromad [Modern mechanisms of formation of youth structures in local self-government bodies of territorial communities]. *Aspekty publichnoho upravlinnya – Public administration aspects*, 9(6), 5-11. DOI: <https://doi.org/10.15421/152163> [in Ukrainian].
12. Yermolenko, I. (2023). Molodizhna polityka: sutnist' ta osnovni modeli realizatsiyi [Youth policy: essence and main models of implementation]. *Hrani – Grani*, 26(4), 51-56. DOI: <https://doi.org/10.15421/172374> [in Ukrainian].
13. Sanchenko, O. (2023, May 18). Dva roky Zakonovi «Pro osnovni zasady molodizhnoyi polityky» – shcho zminylosya? [Two years of the Law «On the basic principles of youth policy» – what has changed?].

Ukrinform: Website. Retrieved from <http://surl.li/aegsdj> [in Ukrainian].

14. Pro Natsional'nu molodizhnu stratehiyu do 2030 roku [On the National Youth Strategy until 2030] (2021). Decree of the President of Ukraine, adopted on 2021, Mar 12, 94/2021. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> [in Ukrainian].

15. Babin, D., & Dehtyarova, O. (2024, May 17). Zakhyst prav molodi v umovakh okupatsiyi ta peremishchennya [Protection of youth rights in conditions of occupation and displacement]. *LexInform*: Website. Retrieved from <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/zahyst-prav-molodi-v-umovah-okupatsiyi-ta-peremishchennya> [in Ukrainian].

16. Pro zatverdzhennya Prohramy molodizhnoyi polityky Chernivets'koyi mis'koyi terytorial'noyi hromady «Uspishna molod'» na 2024-2025 roky [On the approval of the Youth Policy Program of the Chernivtsi City Territorial Community «Successful Youth» for 2024-2025] (2023). Decision of the session of the Chernivtsi City Council of the VIII convocation, adopted on 2023, Aug 31, 1383. *Chernivtsi City Council*: Website. Retrieved from <https://www.city.cv.ua/mt/programi-mista/programi-departamentu-pratsi-ta-sotsialnogo-zakhistu-naselennya-87> [in Ukrainian].

17. Dokumenty [Documents] (2024) *Chernivtsi City Council*: Website. Retrieved from <https://www.city.cv.ua/search/documents> [in Ukrainian].

18. Zhovnirchuk, Ya, & Polishchuk, O. (2023). Efektyvnist' publichnoho upravlinnya rozvytkom derzhavnoyi molodizhnoyi polityky Ukrainy [The effectiveness of public management of the development of the state youth policy of Ukraine]. In *Aktual'ni problemy menedzhmentu ta publichnoho upravlinnya v umovakh suchasnykh vykykiv* [Actual problems of management and public administration in the conditions of modern challenges]: Proceedings of the IV All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation: Part 1 (pp. 52-56). [in Ukrainian].

19. Obikhod, M. M. (2023). Suchasnyy stan sotsial'nykh problem sil's'koyi molodi v Ukraini v umovakh detsentralizatsiyi orhaniv mistsevoho samovriaduvannya [Current state of social problems of rural youth in Ukraine in the conditions of decentralization of local government bodies]. *Publichne upravlinnya ta sotsial'na robota* [Public administration and social work]: Vol. 1 (pp. 17-21). DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-3> [in Ukrainian].

20. Pro osnovni zasady molodizhnoyi polityky [On the main principles of youth policy] (2021). Law of Ukraine, adopted on 2021, Apr 27, 1414-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].

21. Izbash, V. M., & Kushniruk, V. S. (2023). Stvorennya ta vprovadzhennya polityky dlya molodi na rivni hromad [Creation and implementation of youth

policy at the community level]. In *Rozvytok terytorial'nykh hromad: pravovi, ekonomichni ta sotsial'ni aspekty* [Development of territorial communities: legal, economic and social aspects]: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference (pp. 2-3). [in Ukrainian].

22. Yasmo, O. (2023, Jun 21). Molod' yak rushiyna syla povoyennoyi vidbudovy Ukrainy. [Youth as the driving force of the post-war reconstruction of Ukraine]. *SD Platform*: Website. Retrieved from <https://sdplatform.org.ua/blogs/youthrecovery> [in Ukrainian].

23. Vplyv viyny na molod' v Ukraini [The impact of the war on youth in Ukraine] (2023, May 02). *Cedos*: Website. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/vplyv-vijni-na-molod-v-ukrayini> [in Ukrainian].

24. Ministerstvo molodi ta sportu Ukrainy prezentovalo molodizhni prohramy ta proekty na forumi «Ob'yednani Myropolisom – United by Myropolis» [The Ministry of Youth and Sports of Ukraine presented youth programs and projects at the forum «United by Myropolis»]. (2022, Jun 28). *Verkhovna Rada of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224620.html> [in Ukrainian].

25. Kozytska, A. (2024, Apr 19). Molodizhna polityka v umovakh viyny: prohrama dlya posylennya hromad [Youth policy in the conditions of war: a program for strengthening communities]. *GURT*: Website. Retrieved from <https://gurt.org.ua/news/informator/98065> [in Ukrainian].

26. Drapushko, R. H., Horinov, P. V., & Filyk, N. V. (2022). Formuvannya molodizhnoyi polityky v umovakh demografichnykh vykykiv suchasnoyi Ukrainy [Formation of youth policy in the conditions of demographic challenges of modern Ukraine]. In *Naukovi pratsi Natsional'noho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Yurydychnyy visnyk «Povitryane i kosmichne pravo»* [Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal «Air and Space Law»]: Vol. 1(62) (pp. 27-34). DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.62.16478> [in Ukrainian].

27. Parkhomenko-Kutsevil, O. (2024). Suchasni problemy formuvannya ta realizatsiyi derzhavnoyi molodizhnoyi polityky v Ukraini [Current problems of the formation and implementation of state youth policy in Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 2, 177-182. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2024.2.177> [in Ukrainian].

28. Parkhomenko-Kutsevil, O. (2024). Tsyfrovizatsiya formuvannya ta realizatsiyi derzhavnoyi molodizhnoyi polityky v Ukraini [Digitization of the formation and implementation of state youth policy in Ukraine]. *Aktual'ni pytannya u suchasniy nausti – Current issues in modern science*, 1(19), 207-219. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1\(19\)-207-219](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1(19)-207-219) [in Ukrainian].

Надійшло 18.05.2024 р.